

LITERARNOPREVODNE IZMENJAVE Z ITALIJANŠČINO

Tamara Mikolič Južnič
Univerza v Ljubljani

1 Uvod

Italijanska literatura se je na svetovni zemljevid zarisala že ob koncu srednjega veka z morda najvišjimi vrhovi svoje osemstoletne zgodovine, in to komaj nekaj desetletij po tem, ko so začele nastajati prve poezije v jeziku, ki se je razlikoval od »zlate latinščine« in so ga imenovali kar *volgare* – ljudski jezik. Konec 13. stoletja in v 14. stoletju so Dante Alighieri, Francesco Petrarca in Giovanni Boccaccio s svojimi deli zaznamovali tok evropske literature tako močno, da se zdi skoraj vse, kar je v italijanski literaturi prišlo za tem, nekako manj pomembno. Pa vendar velikih imen v preostali italijanski literarni zgodovini ne manjka: med naslednjimi viški lahko najdemo še na primer Niccolòja Machiavellija, Alessandra Manzoniya, Giacomina Leopardija in seveda prejemnike Nobelove nagrade za literaturo Giosuèja Carduccija, Grazio Deledda, Luigija Pirandella, Salvatoreja Quasimoda, Eguenia Montaleja in Daria Foja.

Zaradi svojega velikega kulturnega kapitala italijanski jezik (in literatura) sodi v skupino t. i. polperifernih jezikov (Heilbron 2000), ki jih zaznamuje obsežna lastna knjižna produkcija in izvoz literature v druge jezike (ter srednje velik uvoz prevedene literature). Italijanska literatura s svojimi proznimi, pesniškimi in gledališkimi deli tako že stoletja sooblikuje evropski in svetovni literarni prostor, izrazito prisotna pa je med drugim na Slovenskem, nenazadnje tudi zaradi recipročne prisotnosti obeh manjšin na obmejnem ozemlju, ki spodbujata in poglobljata stike med kulturama in jezikoma.

2 Zgodovina prevodnih tokov med italijansko in slovensko literaturo

Dve sosednji kulturi se skoraj ne moreta izogniti neposrednim stikom in izmenjavam, tako na kulturnem kot na drugih področjih. Če se, tako kot v primeru Slovencev in Italijanov, sosedstvo v praksi prevede v sobivanje na obširnem območju na obeh straneh zahodne slovenske meje, ki so si ga skozi zgodovino in s premikanjem mej zdaj v to zdaj v ono smer lastili različni vladarji, so stiki toliko bolj pogosti in prevevajoči. Slovensko-italijanski literarni stiki, ki se, če pustimo ob strani dvojezične ustvarjalce izvirnih del, najbolj oprijemljivo odražajo v prevodih, trajajo na tem ozemlju že pet stoletij. Prvi plodovi te izmenjave so namreč nastali še pred prvimi tiskanimi knjigami v slovenskem jeziku: Černjejski rokopisi (1497–1547) vsebujejo 6 prevodov iz italijanščine (gl. poglavje *Prva prevedena besedila*). Le nekaj desetletij pozneje je tudi Primož Trubar (1508–1586) prevajal iz italijanščine in v sodelovanju s koprskim škofom in protestantskim reformatorjem Pietrom Paolom Vergerijem (ok. 1498–1565) prevedel besedilo z naslovom *Ena molitou tih kerszhenikou, kir so sa volo te praue vere Viesusa Cristusa* (1555). Sobivanje italijanskega in slovenskega življa se kaže tudi skozi italijansko-slovenski slovarček *Vocabolario italiano e Schiavo*, ki ga je leta 1607 italijanski menih Alasia da Sommaripa pripravil kot pomoč italijanskim duhovnikom, ki so delovali na zahodnem slovenskem jezikovnem območju.

Preden se natančneje posvetimo prevodnim tokovom med italijanščino in slovenščino, velja poudariti, da je za njihovo razumevanje v zgodnjih obdobjih slovenske literature bistveno zavedanje o izjemno razširjeni večjezičnosti slovenskih izobražencev. Poleg nemščine so namreč pogosto dobro poznali tudi italijanski jezik in kulturo, mnogi pa so tudi študirali v italijanskih mestih; drugi so imeli bolj pasivno znanje italijanskega jezika, vendar so vseeno brali italijanske pisce v izvirniku (prim. Štrekelj 2012, 2014). Zlasti v obdobju slovenskega narodnega preporoda, tj. v zadnjih desetletjih 18. in prvih desetletjih 19. stoletja, pa so bili slovensko-italijanski literarni stiki posebej bogati, kot navaja Sergio Bonazza (1991, 347). Žarišče tega interesa je bila sama Ljubljana in predvsem centralna kulturna osebnost časa, baron Žiga Zois (1747–1819), po očetu Italijan, ki je sam prevajal italijanska operna dela in poezijo, spodbujal pa je tudi člane svojega krožka, da so prevajali iz italijanščine. Skozi svojo bogato knjižnico, v kateri je hranil vsa najpomembnejša dela italijanske literature, ter poznanstva z italijanskimi kulturnimi ustvarjalci je tudi posredno širil vpliv italijanskega slovstva.

V istem času Bonazza (1991) med slovenskimi književniki izpostavi še Antona Tomaža Linharta (1756–1795). Linhart je navdih za svoje literarno ustvarjanje iskal v italijanski književnosti in deloval kot posrednik med italijanščino in nemščino: med drugim je v nemščino prevedel Metastasijev libreto *L'isola abbandonata* [Zapuščeni otok] z istoimenskim naslovom *Das öde Eiland* (1781). Razmeroma nedavno je Nataša Cigoj Krstulović (2016) odkrila tudi Linhartov nemški prevod italijanske opere *La frascatana*

[Frascatanka] libretista Filippa Livignija in skladatelja Giovannija Paisella, ki v nemščini nosi naslov *Das Mädchen von Fraskati* [Dekle iz Frascatija] (1782). Linhart pa je bil tudi prvi, ki je bil v sklopu predstavitve ljubljanske Akademije operosorum izrecno predstavljen italijanski publikli v florentinskem časopisu *Notizie del mondo*, njegova komedija *Ta veseli dan ali Matiček se ženi* (sicer prevod oz. priredba po francoskem izvorniku) pa je bila ponatisnjena v italijansko slovenskem slovnično-slovarskem delu *Saggio grammaticale italiano-cragolino* [Slovnična italijansko-kranjska razprava] Franula de Weissenthurna (1811). Jernej Kopitar (1780–1844), ki je bil prav tako pomemben posrednik med italijansko in nemško kulturo (Bonazza 1991, 351–352), se je italijanščine naučil pri Zoisu in navezal vseživljenjske stike z italijanskimi učenjaki ter postavil slovensko-italijanske odnose na povsem novo raven, saj je z njim slovenski prostor »postal tudi izvoznik« kulturnih dobrin (prav tam, 351).

Poleg Ljubljane je bil močan center kulturnih izmenjav med italijanskim in slovenskim življenjem tudi Trst, kjer so tiskarji že od 18. stoletja dalje tiskali tudi besedila, prevedena v slovenščino iz različnih jezikov (gl. poglavje *Prevajanje v Italiji in zamejske založbe*), a v začetku – morda presenetljivo – razmeroma redko iz italijanščine. Sčasoma so zaradi spremenjenih okoliščin – dveh desetletij fašizma po 1. svetovni vojni ter dodelitve tržaškega ozemlja Italiji po 2. svetovni vojni – italijanske založbe prevzele vlogo skrbnika slovenstva v zamejstvu ter posrednika med italijansko in slovensko kulturo ter s prevodi v obe smeri pomembno doprinesle tako k podrobnejšemu poznavanju italijanskih avtorjev skozi slovenske prevode kot tudi k recepciji slovenske literature v Italiji z italijanskimi prevodi pomembnih slovenskih del.

V desetletjih po osamosvojitvi Slovenije se v prevajalski praksi posebna naveza Slovencev in Italijanov odraža tako v naraščajočem številu prevodov kot prevajalcev, ki posredujejo med obema kulturama. Popis, ki ga prikazujemo v nadaljevanju, je prvi poskus združitve prevodnih tokov med italijanščino in slovenščino na enem mestu in je kot tak gotovo mestoma nepopoln. Pregled prevodne dejavnosti iz italijanščine v slovenščino je omejen skoraj izključno na knjižne objave in sloni primarno na bibliografiji Marijana Breclja (2000) ter podatkih bibliografskega sistema COBISS, pregled prevodov iz slovenščine v italijanščino pa pretežno na bibliografijah Zoltana Jana (2000a), Mirana Košute (1992, 1997, 2014) in podatkih COBISS-a. Bibliografij, ki bi jih bilo treba pregledati in primerjati, je veliko več: Breclj (2000a, 3) navaja celo vrsto virov, na podlagi katerih je nastala njegova bibliografija, poleg tega pa v nekaterih diplomskih in magistrskih nalogah najdemo preglede posameznih obdobj in žanrov (npr. Slukan 2015, 2019; Lampe 2015) ali posameznih starejših periodičnih publikacij, v katerih so bili objavljeni tudi (literarni) prevodi iz italijanščine (Furlan 1999; Furlan 2015; Horvat 2013; Jerkič 2020; Leskovšek 2016; Lupše 2017; Lupšina 2016; Milavec 2017; Piber 2016; Pruščević 2018; Razpotnik 2019; Rojc 2017; Rudić 2019; Rupert 2018; Širovnik 2020; Urbančič 2019; Žibert 2015; gl. tudi vire, navedene v poglavju *Prevajanje v Italiji*

in zamejske založbe). Toda obseg take raziskave bi presegel okvire tega poglavja, ki želi predvsem pregledno orisati kulturno izmenjavo med Italijani in Slovenci skozi čas.

Zaradi metodološke jasnosti dodajamo, da so v popis vključeni (ne da bi bili posebej označeni) tudi ponatise in nove izdaje oz. novi prevodi istih del, saj ti pričajo o interesu javnosti za posamezna dela. Zaradi sporadičnih napačnih kategorizacij v COBISS-u dopuščamo možnost manjših odstopanj od dejanskega števila del, poudarjamo pa dejstvo, da zgoraj omenjene bibliografije, na katerih v veliki meri temeljijo naši podatki, vključujejo občasno tudi rokopisno gradivo, ki je žal lahko sicer nedostopno oz. izgubljeno (npr. rokopisi prevodov dramskih del v gledališčih ali radiu). Zlasti pri prevajanju dramatike v drugi polovici 20. stoletja je število rokopisov izrazito visoko, kot bomo videli v nadaljevanju, in ključno vpliva na podatke. V želji po čim večji transparentnosti bodo podatki za dotično obdobje predstavljeni tako z rokopisi kot brez njih.

2.1 Prevajanje iz italijanščine v slovenščino

Tabela 1 povzema število italijanskih prevodov po literarnih zvrsteh skozi celotno zgodovino. Številke vključujejo le knjižne izdaje (in rokopise gledaliških del), ponatise in nove izdaje, zajete v Brecljevi (2000) bibliografiji in COBISS-u (po letu 2000). Iz seznama v Brecljevi bibliografiji so odstranjena neliterarna dela, od leta 1850 naprej pa niso všteta verska besedila. Libreti so izpostavljeni zaradi svoje interdisciplinarne narave med poezijo, gledališčem in glasbo ter zaradi izrazite časovne omejenosti njihovega intenzivnega prevajanja. Številke v oklepajih so seštevek objavljenih dramskih del in neobjavljenih rokopisov (pripravljenih za radijske igre ali gledališča), ki jih navaja Breclj (2000a) v svoji bibliografiji: to pomeni, da je bilo v obdobju 1946 do 1990 objavljenih 79 dram, ob tem pa je nastalo še 538 rokopisov, skupaj torej 617 dramskih del.

Tabela 1: Knjižni prevodi iz italijanščine v slovenščino po obdobjih in žanrih (v oklepajih navedene številke vključujejo rokopisne prevode za radio ali gledališče).

	PROZA	POEZIJA	DRAMATIKA	LIBRETI	ANTOLOGIJE	SKUPAJ
1497–1850	24	0	0	0	0	24
1850–1918	8	0	17	22	0	47
1919–1945	30	2	41	23	1	97
1946–1990	225	24	79 (617)	29	1	358 (896)
1991–2022	742	85	102	1	2	932
SKUPAJ	1.029	111	239 (777)	75	4	1.458 (1996)

Med prve prevode iz italijanščine v slovenščino, poleg šestih besedil iz *Černjevskega rokopisa*, sodi omenjeno nabožno besedilo, ki ga je za Pietra Paola Vergerija prevedel

Primož Trubar. V duhu časa in v skladu z ostalo prevodno dejavnostjo na Slovenskem so prevodi iz italijanščine do druge polovice 19. stoletja imeli izrazito nabožno vsebino. Do leta 1850 je izšlo 23 knjižic, vendar podroben pregled naslovov pokaže, da je šlo za več ponatisov istih del, kot npr. *Krishov pot* Leonarda da Porto Maurizio (1734, a s pripisom »tretji popravljen natis«; četrti popravljen ponatis izide leta 1939), ki je bil pozneje očitno večkrat popravljen, predelan ali ponovno preveden z naslovom *Pot svetiga Krisha* (1753, 1762, 1767, 1861 itn.) in *Sveti krishev pot* (1853), ki se z različnimi variacijami v zapisu naslova v COBISS-u pojavi kar štiridesetkrat.

Prva prozna dela z nabožno vsebino, ki bi jih lahko šteli kot pripovedna, so bila objavljena šele v drugi polovici 19. stoletja: leta 1851 so v Gorici izšle *Podučne povésti* Francesca Soaveja v prevodu Štefana Kociančiča (ki so bile v naslednjih desetletjih še nekajkrat ponatisnjene) in leta 1853 v Celovcu *Stari Urban ali Zimski večeri dobrih kmetov* Francesca Tecinija, ki so ga poslovenili »goriški bogoslovci«. Med prvimi knjižnimi literarnimi prevodi (gl. tudi seznam 11 prevodov italijanskih del, ki ga navaja Koštial (1913) v okviru Književnih poročil *Ljubljanskega zvonu*) morda nekoliko presenetljivo najdemo več gledaliških del: tragedije v verzih *Tomaž Mor* romantičnega avtorja iz obdobja združevanja Italije Silvia Pellica (1866, prevod Jernej Križaj Severjev) in *Antigona* (1875) ter *Filip* predromantika Vittoria Alfierija (1886, obe v prevodu Jožefa Križmana), komedije *Dva gospoda pa jeden sluga* razsvetljenca Carla Goldonija (1876 in 1878, prevod Davorin Hostnik), *Ali plavaj ali utoni!* dramatika in politika Lea di Castelnova (okoli 1880, prevod Maks Pleteršnik), *Zapírajte vrata!* G. P. Cesenateja (1881, prevod Viktor Eržen) in *Dragocena ovratnica* neznanega avtorja (1881, prevod Viktor Eržen). Šele leta 1891 se pojavi prvi povsem posvetni prozni literarni prevod, in sicer mladinski (vzgojni) roman *Srce* najuspešnejšega italijanskega mladinskega pripovednika Edmonda De Amicisa, ki ga je prevedla Janja Miklavčič. Močno so v obdobju na prehodu stoletja bili zastopani še prevodi italijanskih libretov za potrebe uprizarjanja oper (glej Tabelo 1).

Od leta 1946 dalje izrazito prevladujejo prozni prevodi, na drugem mestu so prevodi dram (z rokopisnimi prevodi ali brez njih), šele nato pa prevodi zbirk poezij (tudi če bi med pesniška dela šteli librete, se izid ne bi spremenil). Skupno je bilo torej iz italijanščine v slovenščino prevedenih skoraj dva tisoč literarnih del, če izločimo neobjavljene drame, pa skoraj 1.500.

Prvi prevodi poezije so se pojavili v različnih časopisih in revijah, vendar praviloma niso zajeti v obstoječe bibliografije niti zabeleženi v COBISS-u. Pregled periodičnih publikacij med letoma 1850 in 1913 ponuja Slukan (2019), ki kot najzgodnejši prevod poezije navaja napolitansko narodno pesem »Hrepenenje« (1865) v prevodu Frana Zakrajška. V obdobju do 1. svetovne vojne izide le peščica prevodov poezije ali odlomkov pesniških del: več spevov Dantejeve *Božanske komedije* (1910–1915), Leopardijeva pesem »Poslednji spev Safin« (1874) in poezija Ade Negri »Brez dela« (1901).

Prvi knjižni prevodi poezije (če izključimo gledališka dela v verzih in librete, omenjene zgoraj) so nastali razmeroma pozno: leta 1940 Alojz Gradnik pripravi izbor in prevode za antologijo *Italijanska lirika*, v kateri na 400 straneh zajame skupno 82 predstavnikov osmih stoletij italijanske poezije, od sv. Frančiška Asiškega do Libera de Libera. Leta 1945 izide prva samostojna pesniška zbirka italijanskega avtorja, in sicer *Soneti* Michelangela Buonarrotija, tudi tokrat v prevodu Alojza Gradnika. Šele leta 1954 sledita še dve zbirki: Ciril Zlobec je pripravil izbor Leopardijevih *Pesmi*, Alojz Gradnik pa *Sonete in kancone* Francesca Petrarce. Zatem produkcija prevodov italijanske poezije postane stalnica na slovenskem trgu, čeravno število knjižnih publikacij ostaja vse do slovenske samostojnosti razmeroma omejeno.

V poznejših obdobjih se prevodi italijanske literature konstantno pojavljajo med slovenskimi literarnimi prevodi. Poveča se število prevajalcev, žanrov in nabor avtorjev, ki se prevajajo. Kot je razvidno iz Tabele 1, je prevodna knjižna produkcija začela močno naraščati že v povojnem obdobju, ko izide v povprečju 8 del na leto (brez gledaliških rokopisov), v obdobju po osamosvojitvi pa se rast povečuje eksponentno in doseže skoraj 30 del letno, predvsem zaradi izjemno velikega števila literature za otroke (slikanice, pravlјice) ter proznih del za odrasle (romanov in kratke proze). Čeprav ostaja še vedno razmeroma omejeno, se v primerjavi s predhodnim obdobjem poveča tudi prevajanje poezije: zasledimo tako prevode kanoniziranih italijanskih pesnikov (Dante Alighieri, Giacomo Leopardi, Salvatore Quasimodo) kot sodobnih avtorjev (Anna Santoliquido, Claudio Pozzani, Alda Merini).

Med prevodi iz italijanščine so vse do konca 2. svetovne vojne najbolj pogosti prevodi za gledališče, izrazito prevladujejo komedije (preko 40) v primerjavi s tragedijami oz. resnejšimi dramami (14). Po drugi svetovni vojni dramatika ostane pomemben prevodni žanr, še posebej v zamejstvu, kjer za potrebe slovenskega radia (kjer se redno predvajajo radijske izvedbe prevodov dramskih del) od petdesetih do konca sedemdesetih let 20. stoletja nastane na desetine prevodov italijanske dramatike. Ti prevodi povečini sicer niso doživeli uradnega natisa, temveč so ostali v obliki rokopisov (Brecelj 2000a). Ker za velik del obdobja po osamosvojitvi podatki o rokopisnih prevodih za gledališča ipd. niso dostopni, je število vseh prevedenih dram, navedeno v Tabeli 1, znatno nižje od tistega v predhodnem obdobju, vseeno pa je opazen trend naraščanja objavljenih dram.

Pod vplivom vzpostavitve in širitve slovenskega gledališča v Ljubljani so ob koncu 19. stoletja začeli izhajati tudi prevodi opernih libretov: prvi med njimi je bil Funtkov prevod *Cavallerie rusticane* (1893), za katero je glasbo napisal Pietro Mascagni, libreto pa Giovanni Targioni-Tozzetti in Guido Menasci. Sledili so prevodi Verdijevega *Trubadurja* (libretist Salvatore Cammarano, prevod Anton Štritof, 1894), *Rigoletta* (libretist Francesco Maria Piave, prevod Anton Funtek, 1896), *Ernanija* (libretist Francesco Maria Piave, prevod Anton Funtek, 1897), Bellinijeve *Norme* (libretist Felice Romani, prevod Alojzij Peterlin, 1896) in mnogih drugih. Do 1. svetovne vojne je bilo

prevedenih 22 opernih libretov, 23 pa jih je bilo prevedenih tudi v dvajsetletju fašizma, kar priča o živahni ljubljanski operni sceni. Pravzaprav prevajanje libretov ostane pomembna prevodna aktivnost vse do osemdesetih let 20. stoletja, zadnji izide leta 1994 po nekajletnem premoru. Skupno jih COBISS navaja kar 75.

Končno, če sodimo po knjižni produkciji leta 2022, ko ta prispevek nastaja, je trend prevajanja italijanske literature v slovenščino še vedno v naraščanju: do septembra 2022 je vključno s ponatisi izšlo preko 60 del, od tega sicer 37 slikanic in pravljič, med ostalimi deli pa prevladujejo romani (17 del). V literaturi za odrasle prevladujejo prodajne uspešnice (npr. romani Elene Ferrante, popularnost katerih je vezana tudi na televizijsko serijo, ki se je predvajala na nacionalnem televizijskem programu), najdemo pa tudi npr. Capudrov prevod Dantejeve *Božanske komedije* v Braillovi pisavi. Presenetljivo pa je dejstvo, da se je kljub množici prevajalcev iz italijanščine v slovenščino v letu 2022 pojavil posredni prevod (prek angleščine) zbirke pravljič Giambattista Basileja v neapeljskem dialektu *Zgodba zgodb ali Zabava za najmlajše*.

2.2 Prevajanje iz slovenščine v italijanščino

Italijanščina ima kot polperiferni jezik v primerjavi s slovenščino na splošno manjši vnos tuje literature na svoj trg in večji izvoz lastne produkcije. Za boljše razumevanje položaja prevedene slovenske literature na italijanskem trgu naj povzamemo, da je npr. v letu 2020 po najnovjših podatkih italijanskega nacionalnega inštituta za statistiko Istat (2022) izšlo preko 86.000 novih knjig, pri čemer je delež prevedenih knjig razmeroma majhen, tj. 14,5 odstotkov. Vseeno pa gre za skupno 40 milijonov izvodov (skoraj četrtno vseh izdanih knjig) in prek deset tisoč naslovov, med katerimi prevladuje moderno pripovedništvo. Precej višji delež prevedenih knjig (predvsem iz angleščine) najdemo pri literaturi za otroke in mladino (34,8 %) (prav tam). Če seštejemo vse prevode iz slovenščine v italijanščino, prikazane v Tabeli 2, dobimo skupno 575 del, kar predstavlja le kapljico v morju na italijanskem trgu. Vseeno pa je vredno izpostaviti nekaj uspešnih zgodb, predstavljenih v nadaljevanju. Pred tem pa bomo na kratko povzeli prevodni tok iz periferne slovenščine v polperiferno italijanščino.

V Tabeli 2, ki predstavlja prevode iz slovenščine v italijanščino, so upoštevani knjižni prevodi, razen v obdobju do leta 1918, ko so vključeni tudi prevodi posameznih poezij v glasilih. Zlasti pri teh dopuščamo možnost, da ne zajemajo vseh prevodov; za natančnejše podatke bi bila potrebna dodatna raziskava. Med antologije so vštete tudi publikacije, kjer so med avtorji iz različnih držav predstavljeni tudi Slovenci. Podatki v tabeli temeljijo na bibliografijah Mirana Košute (1992, 1997) za obdobje 1878–1997, Zoltana Jana (2001a) za obdobje 1944–2001, Mirana Košute (2014) za obdobje 2000–2013 in podatkih iz COBISS-a.

Tabela 2: Knjižni prevodi iz slovenščine v italijanščino po obdobjih in žanrih.

	PROZA	POEZIJA	DRAMA	LIBRETI	ANTOLOGIJE	SKUPAJ
1850–1918	2	15	0	0	7	24
1919–1945	11	4	2	0	9	26
1946–1990	58	34	5	1	26	124
1991–2022	201	145	8	0	47	401
skupaj	230	198	15	1	42	575

V Tabeli 2 vidimo, da se je prevajanje iz slovenščine v italijanščino začelo nekoliko pozneje v primerjavi z obratno smerjo ter da je bilo do sedaj skupno prevedenih skoraj šeststo del. V nasprotju s prevajanjem iz italijanščine v slovenščino, pri prevajanju v italijanščino prevlada proze ni tako izrazita (230 publikacij); pesniške zbirke se prevajajo izredno pogosto (198 zbirk), veliko manj pa je gledaliških del (15 dram, 1 libreto). Verjetno pod vplivom želje predstaviti italijanski publiki celovito podobo slovenske literature so razmeroma pogosti antološki prevodi (42 del), ki večinoma vključujejo poezijo, le občasno pa tudi prozo ali dramatiko.

Če prvi prevodi iz italijanščine v slovenščino sovpadajo z razmahom protestantskega pisanja na Slovenskem, se pojavijo prevodi iz slovenščine v italijanščino veliko pozneje. Miran Košuta (1992, 1997) začinja svojo bibliografijo z letom 1878, Martina Ožbot (2012, 44) pa omeni še nekaj prevodov ljudskih pesmi, objavljenih v časopisih v sredini 19. stoletja. Prvi (znani) literarni prevajalec iz slovenščine v italijanščino je verjetno splitski notar dr. Giacomo Chiudina oz. Jakov Čudina (1826–1900), ki naj bi že od leta 1845 prevajal iz raznih slovanskih jezikov, tudi slovenščine (Chiudina 1878a). Prav on je v analogiji slovanskih poezij (Chiudina 1878a) kot prvi prevedel Prešernovo romanco *Hčere svet* z naslovom *Il consiglio* [Nasvet], pri čemer avtor izvirne pesmi ni naveden (Chiudina 1878b, 180). V taisti antologiji najdemo še štiri prevode slovenskih pesmi neznanih avtorjev. Posamezne slovenske pesmi in krajše gledališko delo, prevedeni v italijanščino, so med letoma 1888 in 1894 izšli tudi v puljskem političnem tedniku *Il Diritto Croato* [Hrvaško pravo]: v rubriki *Musa slava* [Slovanska muza] najdemo Gregorčičeve pesmi »In riva al mare« [Na morski obali, prevod pesmi »Na bregu«], »Solo« [»Sam«], »Il tempo« [»Čas«], »Spargete il sangue del mio cor« [Razlijte kri mojega srca, prevod pesmi »Mojo srčno kri škropite«], Prešernove pesmi »Dove?« [»Kam?«], »Il cuore del poeta« [Pesnikovo srce, prevod pesmi »Neiztrohnjeno srce«], »La fede perduta« [»Zgubljena vera«], Stritarjevo enodejanko *Una lettera* [Pismo], Levstikovo pesem »Solo un momento« [Samo en hip] in nekaj ljudskih pesmi. Med prevajalci je posebej izpostavljen Marin Sabić (1860–1923), hrvaški notar, feljtonist in pesnik, o katerem z navdušenjem piše Janko Leban (1890) v *Ljubljanskem Zvonu*. Prešernovo pesem »Luna sije« je z naslovom »Sotto il verone« [Pod teraso] v italijanščino prevedel Ivan Kušar, urednik

italijanskega goriškega lista *Il Rinascimento* (1892–1895), katerega cilj je bil med drugim širiti slovansko kulturo in vrednote na Goriškem.

Posamezni prevodi zlasti slovenske poezije se pojavljajo tudi v nekaj antologijah, ki so navadno posvečene jugoslovanskim ali slovanskim narodom nasploh (popis najdemo npr. v prispevku Mirana Košute iz leta 1992). Leta 1894 izide prva samostojna antologija slovenskega pesništva in proze *Riflessi di poesia e prosa slovena* [Odsevi slovenske poezije in proze], ki jo je uredil Fran(cesco) Pirman in o kateri piše Simon Rutar (1894) v *Ljubljanskem zvonu*. Antologija vsebuje »pesmi različnih pesnikov slovenskih, za temi dve národní pesmi in koncem dve majhni povesti v prozi« (prav tam).

Prvi samostojni prevod slovenske pesmi je oda Ivana Trinka z naslovom *Ad Elena Montenegrina principessa di Napoli* [Jeleni Črnogorski, kneginji neapeljski], ki jo je prosto prevedel Giovanni Loria leta 1898. Zatem sledi še več antoloških pregledov, le počasi pa se uveljavljajo zbirke oz. dela posameznih avtorjev. Med prvimi – šele v obdobju med obema vojnama – najdemo Župančičevo razpravo in predstavitev slovenske literature Otona Župančiča v prevodu Itala Maffeija in Fany Sinkovec-Mayer z naslovom *Duma: saggio di poesia e letteratura Jugoslava-Slovena* [Duma: razprava o jugoslovansko-slovenski poeziji in literaturi] (1924), med proznimi deli pa v istem času prvi samostojno izide Cankarjev *Il servo Bartolo e i suoi diritti* [Hlapec Jernej in njegova pravica] v prevodu Giovannija Lorenzonija (1925). V naslednjih letih se zvrsti še nekaj prevodov proznih in dramskih del Ivana Cankarja, kot so *La bella Vida* [Lepa Vida] (1926), *Il racconto di Šimen Sirotnik* [Zgodba o Šimnu Sirotniku] (1929), *Il re di Betajnova* [Kralj na Betajnovi] (1929), *Streghe e demoni (Cronaca di Visoko)* [Čarovnice in demoni (Visoška kronika)] (1929) itd. V tridesetih letih 20. stoletja ter med 2. svetovno vojno izide le peščica proznih del – največ prevodov Cankarja, kar pet – in antologij, ki so jih uredili italijanski avtorji.

Po vojni se prevajanje le počasi obnovi: v prvih dvajsetih letih izide okrog 12 proznih prevodov, med katerimi se poleg slovenskih klasikov začnejo pojavljati tudi dela za otroke in mladino, in ena zbirka poezij duhovnika, pesnika in prevajalca Rafka Vodeba (1922–2002), slovenske pesmi pa se pojavijo še v 11 antologijah. Šele sredi šestdesetih let začne polagoma naraščati tako število prevodov proznih del kot poezije, tu in tam pa se pojavi tudi kak prevod dramatike, do pravega razcveta pa pride po osamosvojitvi Slovenije. Če je bilo v obdobju od 2. svetovne vojne do osamosvojitve objavljenih okrog 124 prevodov v italijanščino (slabi trije na leto), jih je v dobrih treh desetletjih od osamosvojitve luč uzrlo preko 400 (12,5 na leto).

Kot omenjeno, je v italijanščino prevedeno veliko število pesniških zbirk: največ je Kosovelovih zbirk (več kot deset izdaj), Prešeren in Kravos sta zastopana s po devetimi izdajami, sledita še Simon Gregorčič in Josip Osti s po sedmimi zbirkami, med ostalimi pa prevladujejo pesniki, ki imajo prevedeni po dve ali tri zbirke. Kot pri poeziji je tudi pri prozi, kjer je bilo skozi zgodovino prevedenih približno enako število – okrog

100 – romanov, kratkih proznih del in del za otroke, opaziti tendenco, da se poleg del kanoniziranih slovenskih avtorjev prevaja tudi večje število del književnikov, ki pripadajo slovenski manjšini v Italiji (Boris Pahor, Marko Kravos, Alojz Rebula itd.). Ker številna dela dejansko nastajajo v zamejstvu (gl. poglavje *Prevajanje v Italiji in zamejske založbe*), je močno prisotna želja, da bi italijanskemu občinstvu poleg najpomembnejših slovenskih literatov iz matice predstavili tudi tržaške in goriške slovenske avtorje, ki z italijanskim občinstvom sobivajo. Število antologij ostaja tudi v sodobnem času razmeroma visoko, vendar zbirke danes praviloma vsebujejo izbore sodobnih pesnikov s te in one strani meje.

Tudi trend prevajanja literature iz slovenščine v italijanščino ostaja razmeroma v dobri kondiciji: v letu 2022 je bilo do trenutka priprave prispevka objavljenih 12 prevodov, od tega pet romanov, dve zbirki kratke proze, dve pesniški zbirki ter 3 otroška dela.

3 Pomembni avtorji

Iz italijanske literarne zakladnice je v slovenščino preveden dobršen del kanona, vključno z najpomembnejšimi poznosrednjeveškimi oz. renesančnimi avtorji (gl. poglavji *Prevajanje »treh kron« italijanske književnosti: Dante, Petrarca in Boccaccio v slovenskih prevodih* in *Prevajanje italijanskih renesančnih pesnikov*) ali utemeljitelji sodobnega italijanskega proznega jezika (gl. poglavje *Prevajanje Manzoni*) oz. gledališkega izraza (gl. poglavje *Prevajanje Pirandella*). Kljub temu pa med največkrat izdanimi italijanskimi avtorji v slovenskem prevodu najdemo romane sodobne avtorice, ki objavlja pod psevdonom Elena Ferrante (38 posameznih izdaj, vključno s ponatisi). Morda presenetljivo na drugem mestu najdemo Carla Goldonija s kar 36 prevedenimi komedijami, pri vrhu pa je še en dramatik, zgoraj omenjeni Nobelov nagrajenec Luigi Pirandello (1867–1936). Prevodno bolj zastopani prozni avtorji so še npr. izjemno priljubljeni romanopisec Alberto Moravia (1907–1990), filozof, semiotik in pisatelj Umberto Eco (1932–2016), dramatik, igralec in gledališki režiser Dario Fo (1926–2016), tržaški pisatelj Fulvio Tomizza (1935–1999), mednarodno uspešna tržaška pisateljica Susanna Tamaro in zgodovinar in pisatelj uspešnic Valerio Massimo Manfredi. Kot lahko razberemo, gre pri izboru del za prevod in objavo za tekmovanje med literarno veličino avtorjev in njihovo komercialno uspešnostjo.

Slovenske avtorje, ki so bili pogosto prevajani v italijanščino, smo omenili že zgoraj, vendar velja ponovno izpostaviti, da med prevedenimi avtorji najdemo predvsem kanonizirane slovenske literate ter pomembne avtorje pripadnike slovenske manjšine v Italiji. V prvi skupini sta daleč največkrat prevajana Ivan Cankar (1876–1918) z 29 objavami, Srečko Kosovel (1904–1926) z 12 zbirkami ter France Prešeren (1800–1849) z 9 zbirkami. Med Slovenci v Italiji so bili najpogosteje prevajani Boris Pahor (1913–2022) z 29, Dušan Jelinčič s 16 in Alojz Rebula (1924–2018) s 13 izdajami.

4 Pomembni prevajalci

Glede na zgodovinske in geografske okoliščine ne preseneča, da je število prevajalcev bodisi iz italijanščine v slovenščino bodisi obratno razmeroma veliko. Dantejevo *Božansko komedijo* sta na primer v celoti prevedla Jože Debevec (1867–1938) med letoma 1910 in 1925 in Andrej Capuder (1942–2018) leta 1972. Tine Debeljak (1903–1989) je leta 1959 objavil prevod *Pekla, Pekel* (1959) in *Vice* (1965) pa je prevedel tudi Alojz Gradnik (1882–1967), ki je med drugim pripravil prvo antologijo italijanske lirike in je predstavljen v posebnem poglavju. Med zgodnjimi prevajalci velja omeniti še pesnika, pisatelja, urednika in prevajalca Jožo Lavrenčiča (1890–1952), ki je prevajal predvsem prozna dela (npr. Carla Collodija, Grazie Deledda) ter pesnika, publicista, prevajalca in politika Andreja Budala (1889–1972), ki je med drugim prevedel *Zaročenca* Alessandra Manzoni in Boccacciov *Dekameron*.

Med sodobnejšimi prevajalci izstopajo Sovretovi nagrajenci Srečko Fišer, Vasja Bratina, Niko Košir in Janko Moder, ki so predstavljeni v posebnih poglavjih. Med ostalimi izpostavljam samo nekatere, ki so prevedli temeljna italijanska literarna dela.

Zgoraj omenjeni Andrej Capuder (1942–2018) je diplomiral iz francoskega in italijanskega jezika ter doktoriral iz francoske literature. Na Filozofski fakulteti je predaval francosko literaturo, nekaj časa je bil tudi aktiven politik, med drugim je bil minister za kulturo. Ob tem je pisal prozo in poezijo, raziskoval francosko in italijansko literaturo ter prevajal iz italijanščine, francoščine in španščine. Za prevod Dantejeve *Božanske komedije* je prejel Sovretovo nagrado.

Ciril Zlobec (1925–2018) je študiral slavistiko v Ljubljani, nato delal kot novinar in urednik na RTV Ljubljana. Poznan je zaradi svoje lirične poezije, napisal pa je tudi nekaj proznih del. Za svoje izvirno literarno delo je prejel številne nagrade. Kot prevajalec se je posvečal zlasti italijanskim pesnikom: poleg Danteja je prevajal Leopardija, Carduccija, Montaleja, Ungarettija, Quasimoda in druge.

Jolka Milič (1926–2021) je bila slovenska pesnica, publicistka in prevajalka. Poznana je bila zlasti po prevajanju španske, francoske in italijanske poezije v slovenščino ter slovenske poezije v italijanščino, za kar je leta 2005 prejela Lavrinovo diplomu za življenjsko delo. Italijanskemu občinstvu je v prevodu predstavila poezijo Srečka Kosovele, Edvarda Kocbeka, Cirila Zlobca, Tomaža Šalamuna in mnogih drugih.

Arnaldo Bressan (1933–1996) je v Izoli rojeni pripadnik italijanske manjšine, ki je večino življenja deloval v Italiji. Bil je esejist, pisatelj in literarni zgodovinar, zlasti pa je pomemben kot posrednik slovenske literature v italijanski prostor. Pri največjih italijanskih založbah je objavil prevode številnih slovenskih avtorjev, kot so npr. Cankar, Bartol, Pahor, Rebula, Kosovel.

Michele Obit (roj. 1966) je pesnik in prevajalec ter direktor zamejskega tednika *Novi Matajur*. Kot prevajalec se je uveljavil s številnimi italijanskimi prevodi klasičnih

in sodobnih slovenskih avtorjev, npr. Srečka Kosovela, Cirila Zlobca, Borisa Pahorja, Mihe Mazzinija.

5 Recepcija prevodov in prevodoslovne obravnave

Recepcija prevodov italijanske literature v slovenščini in slovenske literature v italijanščini se je začela pojavljati vštric s prevodi, torej razmeroma zgodaj, vendar se je razvijala le počasi. Čeprav je do tedaj nekaj izmenjav že bilo, leta 1929 Stanko Leben v *Ljubljanskem zvonu* v prispevku, posvečenem publikaciji o največjih pisateljih slovanskega sveta, ki je izšla pri turinski založbi Slavia in v katero je uvrščen tudi Cankar, ugotavlja: »Kdor zasleduje živo zanimanje, ki ga kažejo Italijani za slovanske in v visoki meri tudi za slovensko literaturo – saj v nobeni drugi svetovni literaturi ni izšlo že toliko člankov in prevodov iz slovenščine kakor v italijanski – se nehote vpraša, kakšno je naše poznavanje italijanske literature in italijanskih kulturnih prilik ter življenja« (Leben 1929, 512). Podobno skoraj desetletje pozneje razmišlja tudi Lino Legiša (1938).

Kljub kritičnim razmišljanjem Lebna in Legiše pa zapisi, ki jih skopo in vzorčno povzemamo v nadaljevanju, vendarle kažejo tudi nekaj zanimanja za kulturne izmenjave med jeziki. V prispevku, namenjenem predstavitvi Gradnikovega prevoda tragične pesnitve *Ljubezen treh kraljev* (1913), ki je v izvirniku izšla leta 1910, je na primer Ivan Koštiál (1913) tudi na kratko povzel produkcijo prevodov iz italijanščine med letoma 1851 in 1911 ter ugotavljal, da je takih prevodov sorazmerno malo v primerjavi s prevodi iz drugih jezikov, npr. iz francoščine, angleščine ali slovanskih jezikov. Nekoliko pogosteje se v tedanjem časopisju pojavljajo zapisi o prevodih slovenskih literarnih del v italijanščino, o čemer bo govora v nadaljevanju. Pred tem sledi kratek pregled recepcije prevodov italijanskih del v slovenščino.

Največjim italijanskim ustvarjalcem, Danteju Alighieriju, Francescu Petrarci in Giovanniju Boccacciu, pa tudi Manzoniu, Pirandellu in renesančnim pesnikom so posvečena posebna poglavja v pričujoči monografiji, zato bodo tukaj le na kratko omenjeni.

Velik odziv je med slovenskimi izobraženci vsekakor imel Dante: najnovejši bibliografski pregled ponuja Grum (2005), med prevodoslovnimi analizami pa velja izpostaviti vsaj Bressana (1990), Perčiča (1996) in Petaros Jeromela (2021) (gl. poglavje *Prevajanje »treh kron« italijanske književnosti*). O najzgodnejši recepciji slovenskih prevodov Danteja posredno poroča na primer tudi Debevec (1933), ki navaja italijanskega jezikoslovca in prevajalca iz slovenščine Bartolomea Calvija iz Mantove – prevedel je nekaj Cankarjevih del – in njegovo publikacijo *Il canto V dell'Inferno nelle versioni slovene* [5. spev Pekla v slovenskih različicah] iz leta 1932, v kateri kritično in s filološko natančnostjo obravnava prevode 5. speva *Pekla* Koseskega, Debevca in Župančiča.

Recepcijo Petrarrove lirike skozi čas, ki je veliko manj obsežna, najbolj pregledno predstavi Baloh (1996), sicer pa se o Petrarci pojavlja več krajših oz. tematsko bolj

zamejenih prispevkov. Še manj je bilo prispevkov o Boccacciu na Slovenskem: primerjavi Koširjevega in Budalovega prevoda *Dekameron*a se na primer posveča Ožbot (2012).

O antologiji *Italijanska lirika*, za katero je izbor in prevode pripravil Alojz Gradnik, med prvimi piše Bogo Stopar (1942), ki kritično ovrednoti izbor, za katerega pravi, da je nastal »le preveč kot plod slučajno prevedenih in nesmotrno pod imeni posameznih avtorjev zbranih pesmi« (prav tam, 139), ter podrobno analizira nekaj primerov prevodov. Posebej se je Gradnikovim prevodom posvetila Ana Toroš (npr. 2005, 2013), razmeroma pozitivno mnenje o njegovih prevodih italijanske lirike pa izražata tako Tone Pavček (2016) kot Srečko Fišer (2014), ki cenita kakovost Gradnikove poezije, bodisi prevedene bodisi izvirne. O prevodih del italijanskih renesančnih pesnikov, vključenih v to antologijo, piše tudi Irena Prosenc v poglavju *Prevajanje italijanskih renesančnih pesnikov*.

Od šestdesetih let 20. stoletja dalje je nastalo nekaj diplomskih del, ki povzemajo recepcijo d'Annunzia pri Slovencih med letoma 1900 in 1910 (Petaros 1961) oziroma 1908 in 1915 (Košuta 1962), recepcijo italijanskega futurizma med letoma 1909 in 1941 (Troha 1966), recepcijo poezije Ade Negri (Šau 1975), odsev Pirandella v slovenski publicistiki med letoma 1920 in 1940 (Calzi 1976) in med letoma 1940 in 1976 (Tratnik 1976). Pirandellu se posveča tudi Umer Kljun (2013), ki primerja tri prevode njegove najbolj znane drame *Šest oseb išče avtorja*.

Med številnimi ostalimi pregledi recepcije italijanskih literarnih del v slovenskih prevodih omenimo le nekatere preglede in obširnejše oz. bolj poglobljene študije. Posameznim avtorjem oz. delom se posvečajo še nekateri prevodoslovci oz. komparativisti: Martina Ožbot med drugim predstavi prevode Leopardijeve najbolj slavne poezije »L'infinito« [Neskončnost] (Ožbot 2004), recepcijo Umberta Sabe (2006a), tri prevode Manzonijevih *Zaročencev* (Ožbot 2010), še posebej pa velja izpostaviti njeno natančno prevodoslovno analizo Machiavellijevega *Vladarja* (Ožbot 2006b). Pomemben doprinos k razumevanju dinamike prevodnih tokov med slovenščino in italijanščino prinašata tudi njeni monografiji (Ožbot 2012, 2021). Irena Prosenc je posebno pozornost me drugim posvetila Cesareju Paveseju (2011), Primu Leviju (2013) in Giorgiu Bassaniju (2021). O Goldoniju in problemu prevajanja dialekta piše Vera Troha (1994). Pregled prevodov italijanske literature v tržaških slovenskih revijah med letoma 1945 in 1980 ponuja Jevnikar (2014). Posebno omembo si zasluži še izjemno natančen bibliografski pregled prevajanja iz italijanščine v slovenščino, ki ga je pripravil bibliograf, prevajalec in literarni zgodovinar Marijan Breclj (2000a), v katerem zajema obdobje od leta 1555 do 2000.

Prve omembe prevodov slovenskih književnih del v italijanščino, ki jih najdemo v *Ljubljanskem zvonu*, so navadno zelo kratke in imajo zgolj predstavitevno funkcijo: Simon Rutar (1881) na primer predstavi Chiudinove prevode iz izbora *Canti sloveni*, Janko Leban (1890) predstavi Sabičeve italijanske prevode, ki so izšli v puljskem listu *Il Diritto Croato*, Anton Funtek (1893) govori o prevodu Prešernove »Luna sije«, ki jo je prepesnil Ivan Kušar. Tem zapisom je skupno zelo pozitivno gledanje na prevode,

saj prevladuje ponos, da so dela sploh prevedena v italijanščino. Tudi pozneje, v dvajsetih letih 20. stoletja, najdemo nekaj podobnih zapisov (npr. Samec (1923) o prevodu Gregorčičevih pesmi, Res o prevodih Bevka in Cankarja (1926a) ter o prevodih Župančiča (1926b)), vendar v teh besedilih ne gre iskati ne prave recepcije ne kritike. Se pa tu in tam najde tudi kakšen bolj kritičen pogled na objavljene prevode. Rutar (1894) v prispevku o prvi italijanski antologiji slovenskega slovstva ni navdušen ne nad kakovostjo prevoda ne nad izborom, kljub vključitvi petih Prešernovih pesmi: prevodu očita okornost in slabo predstavitev slovenske poezije italijanskemu občinstvu.

Med pomembnejšimi raziskovalci slovensko-italijanskega prevajanja oz. prevodoslovja izpostavljam le nekaj imen: Marijana Breclja, Marijo Pirjevec, Mirana Košuto, Zoltana Jana, Martino Ožbot in Ireno Prosenc. Marijan Breclj (1984) je predstavil v italijanščino prevedena Bevkova dela. Tržaška literarna zgodovinarica in prevajalka Marija Pirjevec je objavila številna dela o recepciji slovenskih avtorjev pri Italijanih: ob zgodovinskem pregledu od 18. do 20. stoletja (Pirjevec 1983) se je posvetila na primer recepciji Kosovela (Pirjevec 1991), Prešerna (Pirjevec 1996) in Cankarja (Pirjevec 1997). Še en tržaški literarni zgodovinar in prevajalec, Miran Košuta (1992), je pripravil prerez prevajanja iz slovenščine v italijanščino in recepcije teh prevodov, čemur je dodal tudi bibliografski pregled med letoma 1878 in 1991, pozneje (Košuta 2014) pa je pripravil še prispevek o novejšem prevajanju slovenske literature v italijanščino, v katerem je pokrtil obdobje od leta 2000 do 2013; nazadnje omenimo še razpravo iz leta 2022, v kateri Košuta izpostavlja pomen prevodov slovenske zamejske literature v italijanščino – zanj je zamejska literatura »najdejavnejša utiralka prevodne poti nacionalnega leposlovja k italijanskemu sosеду« (Košuta 2022, 49).

Pomemben vpogled v recepcijo slovenske književnosti v Italiji nudi delo komparativista Zoltana Jana, ki je recepciji in poznavanju slovenske književnosti v Italiji posvetil večje število prispevkov, in sicer tako splošni recepciji slovenske književnosti v Italiji po letu 1945 (Jan 2000a, 1995) kot tudi posameznim avtorjem, na primer Francetu Prešernu (2001b), Ivanu Cankarju (1996; gl. tudi Jan 2001a), Srečku Kosovelu (2000b) in Ljubki Šorli (2000c). Prevodoslovka in italijanistka Martina Ožbot je med drugim razpravljala o prenosu majhne literature, kot je slovenska, v večjo, italijansko, tudi na podlagi primerov prevodov Zlobca in Kosovela (Ožbot 2011) ter predstavila prevode in recepcijo Borisa Pahorja in Cirila Zlobca (Ožbot 2012). In nenazadnje, italijanistka in prevajalka Irena Prosenc je raziskala prevode in obravnave Simona Gregorčiča (2006).

6 Sklep

Geografska bližina in zgodovinska povezanost slovenskega in italijanskega prebivalstva prinaša s seboj bogate kulturne stike, ki se odražajo tudi na področju literature. Čeprav so bili slovensko-italijanski literarni stiki skozi razburkano zgodovino bolj ali manj

intenzivni, se nikoli niso prekinili, niti v najhujših obdobjih zatiranja ali okupacije. Jasno je, da je bila in ostaja izmenjava precej asimetrična v prid italijanski literaturi, ki je približno trikrat pogosteje prevedena v slovenščino kot obratno. Bistveno pa je tudi, da so se prevodni stiki v zadnjih desetletjih intenzivirali in da tudi nekateri slovenski književniki uspešno prodirajo na mnogo večji in zahtevnejši italijanski knjižni trg.

Tesna povezanost obeh narodov in vzajemna prisotnost manjšin imata za posledico precejšnje število prevajalcev z obeh strani in torej možnost ustvarjanja kakovostnih prevodov v eno ali drugo smer. Vendar to ne pomeni, da so vse vrzeli že zapolnjene: nasprotno, številni pomembni avtorji – bodisi slovenski bodisi italijanski – še niso doživeli prevoda, v slovenščini pogrešamo na primer praktično celotno švicarsko književnost v italijanščini, pa tudi italijansko migrantsko literaturo. Veliko prostora pa ostaja tudi za poglobljene prevodoslovne raziskave.

7 Seznam sorodnih poglavij

Prevajanje v Italiji in zamejske založbe / Prevajanje »treh kron« italijanske književnosti: Dante, Petrarca in Boccaccio v slovenskih prevodih / Prevajanje italijanskih renesančnih pesnikov / Prevajanje Manzoniya / Prevajanje Pirandella / Srečko Fišer / Vasja Bratina / Niko Košir / Janko Moder

Bibliografija

- Baloh, Barbara. 1996. »Recepcija Petrarke v slovenski literaturi od začetkov do današnjih dni.« *Primorska srečanja* 20 (177), 26–29.
- Bonazza, Sergio. 1991. »Prisotnost italijanske kulture na Slovenskem konec 18. in v začetku 19. stoletja.« *Slavistična revija* 39, št. 3: 347–353.
- Brecelj, Marijan. 1984. »Slovenska osnovna šola 'France Bevk.'« V *Slovenska osnovna šola 'France Bevk' Gorica : izdano ob poimenovanju šole 10. junija 1984*, uredil Marko Waltritsch, 23–35. Gorica: Odbor za poimenovanje slovenske osnovne šole po Francetu Bevku.
- Brecelj, Marijan. 2000. *Štiri stoletja in pol prevajanja italijanskih del v slovenščino. 1555–2000*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.
- Bressan, Arnaldo. 1990. *Dante in sloveno*. Videm: Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale.
- Calzi, Nataša. 1976. »Luigi Pirandello v slovenski publicistiki med leti 1920–1940.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Chiudina, Giacomo. 1878a. *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani con illustrazioni sulla letteratura e sui costumi slavi per Giacomo Chiudina. Volume Primo*. Firenze: Cellini.
- Chiudina, Giacomo. 1878b. *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani con illustrazioni sulla letteratura e sui costumi slavi per Giacomo Chiudina. Volume Secondo*. Firenze: Cellini.
- Cigoj Krstulović, Nataša. 2016. »Odkritje Linhartovega prevoda italijanskega opernega besedila *La frascatana* (1782).« *Slavistična revija* 64, št. 4: 475–488.
- Fišer, Srečko. 2014. »Čas, duša in pesnik.« V Torquato Tasso, *Ljubezen je duša sveta: izbrana poezija*, 214–279.
- Funtek, Anton. 1893. »'Luna sije' v italijanskem prevodu.« *Ljubljanski zvon* 13, št. 4: 255.
- Furlan, Aleksandra. 1999. »Vloga slovenske založbe 'Založništvo tržaškega tiska' za zamejske Slovence v Italiji.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Furlan, Hana. 2015. »Bibliografija leposlovja v tržaški Edinosti (1886–1894).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Grum, Martin. 2005. »Dante pri Slovencih.« V Dante Alighieri, *Božanska komedija. Raj*, prevedel Andrej Capuder, 285–311. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba.
- Heilbron, Johan. 2000. »Translation as a cultural world system.« *Perspectives: Studies in Translatology* 8, št. 1: 9–26.
- Horvat, Kaja. 2013. »Bibliografija leposlovja v tržaški Edinosti (1876–1885).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Il Diritto Croato. Periodico politico-letterario*. 1888–1894. Pula: Tip. I. Seraschin.
- Istat. 2022. *Produzione e letteratura di libri in italia. Anno 2020*. https://www.istat.it/it/files/2022/02/REPORT_PRODUZIONE_E_LETTURA_LIBRI_2020.pdf.
- Jan, Zoltan. 1995. »Iluzije o uveljavljanju slovenske književnosti v Trstu.« *Sodobnost* 18, št. 11/12: 973–994.

- Jan, Zoltan. 1996. »Ivan Cankar pri Italijanih.« *Primerjalna književnost* 19, št. 1: 63–94.
- Jan, Zoltan. 2000a. *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Ljubljana: Založba Rokus in Slavistično društvo Slovenije
- Jan, Zoltan. 2000b. »Srečko Kosovel pri Italijanih.« *Primerjalna književnost* 23, št. 2: 1–26.
- Jan, Zoltan. 2000c. »Ljubka Šorli med Italijani.« *Jezik in slovstvo* 46, št. 3: 95–100.
- Jan, Zoltan. 2001a. *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek*. Ljubljana: Založba Rokus in Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Zoltan. 2001b. »Glasovi o Francetu Prešernu pri Italijanih.« *Primerjalna književnost* 24, št. 2: 53–78.
- Jerkič, Tajda. 2020. »Leposlovje v glasilu Soča v obdobju od 1882 do 1892.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Jevnikar, Magda. 2014. »Le discussioni sulla letteratura italiana nelle riviste slovene di Trieste. 1945-1980.« V *Scrittori sloveni e letteratura italiana*, uredila Elvio Guagnini in Fabio Venturin, 15–31. Trst: Lint.
- Koštiál, Ivan. 1913. »Sem Benelli: Ljubezen treh kraljev.« *Ljubljanski zvon* 33, št. 11: 613–614.
- Košuta, Miran. 1992. »Tamquam non essent? Traduzioni italiane di opere letterarie slovene.« *Metodi e ricerche* 10, št. 1: 3–29.
- Košuta Miran. 1997. »Traduzioni italiane di letteratura slovena. Bibliografia cronologica dal 1878 al 1997.« V *Scritture parallele: dialoghi di frontiera tra letteratura slovena e italiana: studi e saggi*, uredil Miran Košuta, 43–62. Trst: Lint.
- Košuta, Miran. 2014. »'Le drugo ime za ljubezen ...' Novejše knjižno italijanjenje slovenskega leposlovja (2000-2013).« *Przekłady Literatur Słowiańskich* 5, št. 1: 217–256.
- Košuta, Miran. 2022. »Slovenska književnost v Italiji, utiralka prevodne poti k sosеду.« V *Slovenski jezik in književnost med kulturami*, uredila Matej Šekli in Lidija Rezoničnik, 43–50. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Košuta, Miroslav. 1962. »Gabriele d'Annunzio v slovenski publicistiki v letih 1908 do 1915.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Lampe, Lia. 2015. »Pregled prevodov italijanskih romanov v slovensščino od osamosvojitve Slovenije do danes.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Leban, Janko. 1890. »'Il Diritto Croato' in Sabičev italijanski prevod Prešernovih pesmi.« *Ljubljanski Zvon* 10, št. 7: 447–448.
- Leben, Stanko. 1929. »Slovenska literatura med Italijani.« *Ljubljanski zvon* 49, št. 8: 511–512.
- Legiša, Lino. 1938. »Naša poezija pri Italijanih ali Italijani pri nas.« *Dejanje: mesečnik za gospodarstvo, kulturo in politiko* 1, št. 9: 299–301.
- Leskovšek, Adrijana. 2016. »Leposlovje v časopisu Jutro od leta 1929 do leta 1934.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Lupše, Maja. 2017. »Bibliografija leposlovja v Edinosti 1907–1911.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.

- Lupšina, Mateja. 2016. »Leposlovje v časopisu Jutro od leta 1935 do leta 1938.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Milavec, Saša. 2017. »Pregled leposlovja v Edinosti (1895-1900).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Ožbot, Martina. 2004. »Neskočnosti: Leopardijev l'Infinito in njegovi slovenski prevodi.« V *Prevajanje besedil iz obdobja romantike. 29. prevajalski zbornik*, uredila Martina Ožbot, 47–56. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Ožbot, Martina. 2006a. »Kako daleč je Trst? O Umbertou Sabi v slovenskih prevodih.« V *Prevajanje besedil iz prve polovice 20. stoletja = Translation of texts from the first half of 20th century*, uredila Martina Ožbot, 138–151. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Ožbot, Martina. 2006b. *Prevajalske strategije in vprašanje koherence ob slovenskih prevodih Machiavellijevega Vladarja*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Ožbot, Martina. 2010. »Manzonijeva Zaročenca v slovenščini: značilnosti treh variant in vprašanje razvitosti prevodne kulture.« *Primerjalna književnost* 33, št. 3: 141–161.
- Ožbot, Martina. 2011. »Dwarfs in giants' lands. Some observations on translating minor literatures into high-impact cultures: The case of Slovene literature in Italy.« *Meta. Journal des traducteurs / Translators' Journal* 56, št. 3: 511–525.
- Ožbot, Martina. 2012. *Prevodne zgodbe. Poskusi iz zgodovino in teorijo prevajanja s posebnim ozirom na slovensko-italijanske odnose*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ožbot, Martina. 2021. *Translation and Multilingualism. A dynamic interaction*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Pavček, Tone. 2016. »Poezija v prevodih (1952).« V *Prevajalci o prevodu 2: od J. Modra do J. Milič, Antologija*, uredila Majda Stanovnik, 63–76. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Perčič, Tone. 1996. *Dante pri Slovencih*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Petaras Jeromela, Valentina. 2021. *La Divina Commedia tra traduzione e versione*. Trieste: Luglioprint.
- Petaras, Robert. 1961. »Gabriele d'Annunzio pri Slovencih: odmev v slovenskem tisku v letih 1900–1910.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Piber, Doroteja. 2016. »Motiv vojne v Edinosti od leta 1912 do 1920.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Pirjevec, Marija. 1983. *Saggi sulla letteratura slovena dal XVIII al XX secolo*. Trst: Editoriale stampa triestina.
- Pirjevec, Marija. 1991. »Recepcija Kosovelove poezije v Italiji.« *Primorska srečanja* 16, št. 121–122: 501–504.
- Pirjevec, Marija. 1996. »Recepcija Prešernove poezije v Italiji in Trstu.« *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo* 20, št. 178: 78–79.
- Pirjevec, Marija. 1997. »Ivan Cankar v Italiji (1976-1983).« *Primorska srečanja* 21, št. 191: 206–208.
- Prosenec, Irena. 2006. »L'usignolo goriziano': prevodi in obravnave Simona Gregorčiča v italijanskem jeziku.« V *Pogledi na Simona Gregorčiča*, uredila Barbara Pregelj in Zoran Božič, 46–53. Nova Gorica: Univerza.

- Prosenec, Irena. 2011. »La ricezione delle opere di Cesare Pavese in Slovenia.« V *Cesare Pavese, mondi e sottomondi. Undicesima rassegna di saggi internazionali di critica pavesiana*, uredil Antonio Catalfamo, 167–180. Santo Stefano Belbo (CN): CE.PA.M.
- Prosenec, Irena. 2013. »Terminological aspects of translating Primo Levi's *I sommersi e i salvati* into Slovene.« *Magyar terminológia = Journal of Hungarian terminology* 6, št. 1: 109–115.
- Prosenec, Irena. 2021. »La ricezione delle opere di Giorgio Bassani in Slovenia.« *Vestnik za tuje jezike = Journal for foreign languages* 13, št. 1: 309–316.
- Pruščević, Maja. 2018. »Pregled leposlovja v tržaški Edinosti (1901-1906).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Razpotnik, Eva. 2019. »Leposlovje v glasilu Soča od 1904 do 1915.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Res, Alojzij. 1926a. »Novi prevodi naših del v italijanščini.« *Dom in svet* 39, št. 6: 223.
- Res, Alojzij. 1926b. »Italijani o Župančiču.« *Dom in svet* 39, št. 6: 223–224.
- Rojc, Lara. 2017. »Leposlovje v glasilu Soča od leta 1871 do leta 1881.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Rudič, Klara. 2019. »Leposlovje v časniku Soča od leta 1893 do leta 1903.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Rupert, Veronika. 2018. »Pregled leposlovja v tržaškem glasilu Edinost (1921-1928).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Rutar, Simon. 1881. »Preširen in Jenko v Italijanih.« *Ljubljanski zvon* 1, št. 12: 739–740.
- Rutar, Simon. 1894. »Riflessi di poesia e prosa slovena; V Trstu, tiskarna Dolenc, založil Fran Pirman.« *Ljubljanski Zvon* 14, št. 9: 572.
- Samec, Janko (Argus). 1923. »Simon Gregorčič med Italijani.« *Ljubljanski zvon* 43, št. 8: 463–464.
- Slukan, Barbara. 2015. »Pregled del italijanske poezije, prevedene med letoma 1945 in 2014.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Slukan, Barbara. 2019. »Slovenski prevodi italijanske literature med 1850 in 1915 (literarni časopisi in samostojne knjižne izdaje).« Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Stopar, Bogo. 1942. »Alojz Gradnik: Italijanska lirika, Ljubljana 1940.« *Dom in svet* 54, št. 3–4: 138–140.
- Šau, Zdenka. 1975. »Ada Negri v slovenskih prevodih.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Širovnik, Klara. 2020. »Bibliografija leposlovja v časopisu Primorski list med letoma 1893 in 1913.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Štrekelj, Karel. 2012. *Zgodovina slovenskega slovstva. I-II*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Štrekelj, Karel. 2014. *Zgodovina slovenskega slovstva. III-IV*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Toroš, Ana. 2005. »Gradnik kot prevajalec.« *Slavistična revija* 53, št. 2: 235–236.
- Toroš, Ana. 2013. *O zemlja sladka: kamen, zrno, sok. Alojz Gradnik ter romanski in germanski svet*. Ljubljana: Slovenska matica.

- Tratnik, Svetlana. 1978. »Pirandellova dramatika v slovenki publicistiki med leti 1940-1976.«
Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Troha, Vera. 1966. »Glasovi o italijanskem futurizmu od 1909 do 1941.« Diplomsko delo,
Univerza v Ljubljani.
- Troha, Vera. 1994. »Goldoni v slovenščini: vprašanje dialekta.« *Gledališki list Slovenskega ljud-
skega gledališča Celje* 3, 29–33.
- Umer Kljun, Jerneja. 2013. »Šest oseb išče prevajalca: primerjalna analiza treh prevodov in
priredb Pirandellove drame Šest oseb išče avtorja«. *Hieronymus: revija o prevajalstvu* 7,
št. 1–2: 63–79.
- Urbančič, Maruška. 2019. »Leposlovje v časopisu Jutro od leta 1939 do leta 1943.« Diplomsko
delo, Univerza v Ljubljani.
- Žibert, Bojana. 2015. »Leposlovje v reviji Družina (1929-1930).« Diplomsko delo, Univerza
v Ljubljani.

POVZETEK

Italijansko-slovenski prevodni stiki so se začeli že v 16. stoletju in se z različno intenzi-
teto nadaljevali skozi celotno zgodovino. Zaradi velikega kulturnega kapitala italijanske
književnosti in obrobne položaja slovenskega jezika v svetu prevajanja je asimetrija
prevodnih tokov v prid prvi: iz italijanščine v slovenščino je bilo namreč prevedene
približno trikrat toliko literature kot obratno. V poglavju je po krajšem uvodu predsta-
vljena zgodovina prevodnih tokov med obema literaturama, ki temelji na obstoječih
bibliografijah in podatkih iz bibliografskega sistema COBISS. Pri prevajanju iz itali-
janščine v slovenščino se je težišče od verskih besedil sčasoma v 19. stoletju preneslo
večinoma na gledališka dela, vključno s številnimi opernimi libreti. Proza in poezija
sta se v prevodih začeli pogosteje pojavljati šele po 2. svetovni vojni, pri čemer je prav
proza v modernem času postala najbolj prevajani žanr. Opazna je tendenca po preva-
janju klasikov, v zadnjem času tudi komercialno uspešnih avtorjev. Pri prevajanju iz
slovenščine v italijanščino, ki se začne proti koncu 19. stoletja, so razmerja med različ-
nimi žanri precej drugačna, saj praktično vseskozi sicer prevladuje prevajanje proze,
čeprav se zbirke poezij pojavljajo le malo manjkrat. Prevaja se predvsem kanonizi-
rane slovenske avtorje, pa tudi pripadnike slovenske manjšine v Italiji. Tako kot sama
prevodna aktivnost, je tudi recepcija in prevodoslovna obravnava italijansko-slovenskih
prevodov v zadnjih desetletjih razmeroma bogata in pokriva številne različne teme.

ABSTRACT

Italian-Slovene contact began in the 16th century, and has continued with varying intensity since. Due to the great cultural capital of Italian literature and the peripheral position of the Slovene language in the world of translation, the asymmetry of the translation flows favours Italian authors: translations from Italian to Slovene are around three times more than vice versa. After a brief introduction, the chapter presents the history of the translation flows between the two literatures, based on the existing bibliographies and data collected from the COBISS online bibliographic system. In terms of Italian-to-Slovene translation, in the 19th century interest shifted from the initial religious texts to theatrical works, including a number of librettos. Prose and poetry started to be published more frequently only after the Second World War, with prose becoming the most translated genre in recent times. A tendency can be observed to translate classic authors and, most recently, commercially successful authors as well. Translation from Slovene to Italian starts towards the end of the 19th century and displays different dynamics among the observed genres: prose translation is dominant throughout this time, although poetry selections are translated almost as often. The authors translated are the most prominent representatives of Slovene literature, as well as members of the Slovene minority in Italy. As with the translation activity itself, the reception studies and translation studies research into Italian-Slovene translations has been rather abundant, and covers a range of different topics.